

Kryptbilderna i Lunds domkyrka

af

Axel Nilsson.

Ända tills för några få år sedan var den gamla sägnens tolkning af de bekanta kryptbilderna i Lunds domkyrka som jätten Finn, hans hustru och barn den allmänt gängse. Den tillfredsställde visserligen ej en historisk kritik, men något allvarligare försök till en annan tydning gjordes dock först 1904 af den danske konsthistorikern Francis Beckett i *Historisk Tidskrift för Skåneland* II: 3. Sedan dess ha flere skilda försök gjorts till förklaring af de mystiska bilderna. De olika meningarna förfäktas därvid ofta med en hetsighet, som knappast synes vara i aftagande. Och likväl lida alla uttydningarna af ett gemensamt fel och ha redan från början varit på orätt spår, beroende därpå, att de ej baserats på tillräckligt grundliga undersökningar af bilderna själfva.

Det har visserligen framhållits,¹ att »en jämförelse mellan de detaljer, som ännu kunna urskiljas dels på bilderna själfva, dels på de små figurerna på »Finn»-pelarens kapital, såsom klädedräkt, bälten, öron, näsa, mun, ögon m. m. visar . . . , att bilderna ej blott måste vara från ungefär *samma tid* utan till och med med all sannolikhet af *samma mästare*». Resultaten af denna jämförelse äro tvifvelsutan alldeles riktiga. Men då de varit tillräckliga att visa bildernas ej blott samtidighet utan äfven deras härstamning från samma mästarehand undrar man, hur de kunnat läggas till grund för en uttydning af bilderna som »en

För fotografierna af kryptbilderna står jag i tacksamhetsskuld till dr Adolf Roth, Malmö, och för gipsafgjutningen af Gråmanstorpsfunten till dr Otto Rydbeck, Lund.

¹ Fataburen 1907, sid. 74.

byggmästare och hans hustru och barn». ¹ Ty jag kan ej finna annat än att ett om än så ytligt studium — åtminstone af bildernas klädsel — måste leda till den slutsatsen, att äfven »gumman Finn» och »barnet» äro klädda i *manskläder*.

»Gumman» eller »byggmästarens hustru» eller hvad hon kallats, fig. 4, 5 och 6, och »barnet» äro nämligen liksom »Finn», fig. 1, 2 och 3, klädda i en lång rock (fornnord. *kyrtill*), ej fotsid utan endast räckande något nedanför knäna.

»Gummans» rock är visserligen ej som »Finns» försedd med ett sprund baktill i nedre kanten, men detta torde dock vara af mindre vikt och endast bero därpå, att hennes nedhukade ställning gjort, att denna del af rocken ej är synlig för åskådaren och därför af bildhuggaren behandlats mera summa-

¹ Fataburen 1907, sid. 76.

Fig. 1. Skulpterad pelare vid norra ingången i kryptkyrkan.

Fig. 2. Skulpterad pelare vid norra ingången i kryptkyrkan.

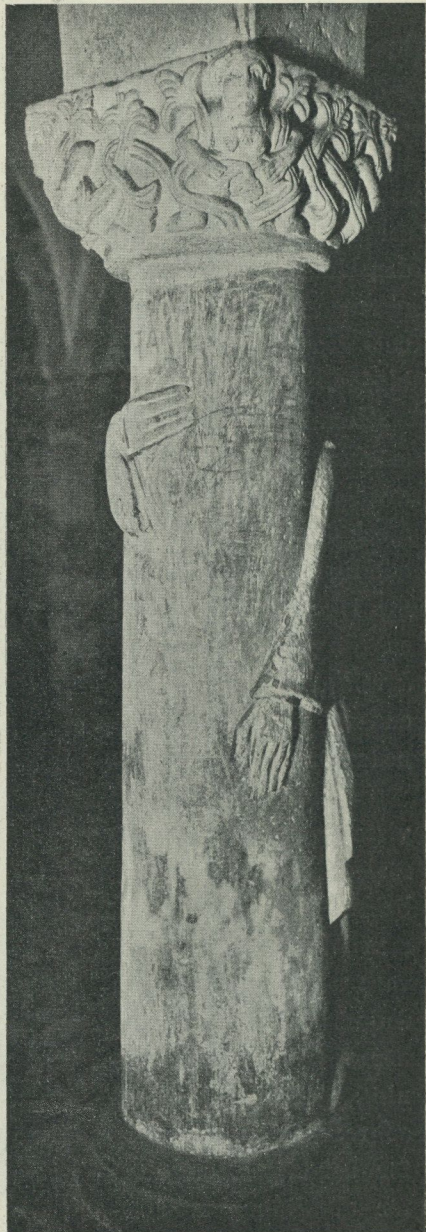

Fig. 3. Skulpterad pelare vid norra ingången i kryptkyrkan.

Fig. 4. Skulpterad pelare vid södra ingången i kryptkyrkan.

Fig. 5. Skulpterad pelare vid södra ingången i kryptkyrkan.

riskt. Detta styrkes ytterligare däraf, att på den med kryptbilderna ungefär samtidiga dopfunten i Gråmanstorps kyrka i Skåne finnes en om »gumman med barnet» synnerligen starkt påminnande bildframställning, fig. 8 och 9, där den »gumman» motsvarande bildens rock äfven saknar sprund baktill, ehuru denna bild är försedd med skägg och således tydligen afbildar en man.

Hvad »barnets» rock beträffar, är det ej möjligt att afgöra, om den har sprund eller ej, då denna del af figuren är framställd i profil, fig. 5.

Fig. 6. Skulpterad pelare vid södra ingången i kryptkyrkan.

Kring lifvet har »gumman» ett bälte, hvars långa ändar synas vara bundna kring pelaren i en knut, fig. 7, med långa, nedhängande ändar, motsvarande de å »Finn»-bilden synliga, å sidorna nedhängande ändarna af bältet, fig. 1 och 2. Äfven barnet har ett sådant bälte.

En olikhet å bältena kan påpekas däri, att »gummans» och »barnets» äro baktill försedda med en rund, ganska stor platta, förmodligen afbildande ett spänne eller annan metallprydnad, under det

»Finn»-bildens bälte här endast i en jämnt löpande linie gjorts bredare. Äfven denna skillnads betydelse för afgörandet om bilderna framställa man eller kvinna reduceras dock däraf, att den skäggiga mansfigurens bälte å Gråmanstorpsfunten baktill har en liknande rund platta.

Fig. 7. Skulpterad pelare vid södra ingången i kryptkyrkan.

Vid handlederna framsticka ur alla tre bildernas rockärmar ärmlinningarna af ett underplagg, förmodligen samma som i den fornnordiska litteraturen kallas *skyrta* eller *serkr*.

Hvad den nedre, under rocken synliga delen af benen beträffar, är äfven den behandlad lika å alla tre bilderna. Då skulpturen emellertid är rå och utan finare detaljbehandling, kan det kanske

vara svårt att afgöra, om dessa partier föreställas nakna eller klädda. Ingenting synes likväl direkt tala emot, att bildhuggaren velat framställa dem klädda i långbyxor, *brækr*, eller höga strumpor, *hoson*.

Fötterna äro klädda i låga skor, hos »Finn» och »gumman» sockliknande med en rund vulst kring fotleden, hos »barnet» gjorda som en sula med uppvikta kanter och flikar, som kring vristen sammanhållas af ett framtill knutet snöre med löst nedhängande ändar.

Af de tre figurerna bär »Finn» ett tveklufvet långt skägg, medan de båda andra synas vara skägglösa. Hvad »gumman» — och möjligen äfven »barnet» — beträffar, visar dock nedre delen af hennes ansikte tydliga spår af en i senare tid gjord våldsam åverkan, hvarför man ej numera med säkerhet kan afgöra hennes ursprungliga utseende. Något långt helskägg, liknande »Finns» kan hon ej gärna ha haft, men väl mustascher eller ett kortare hakskägg i likhet med hennes motbild å Gråmanstorpsfunten. Då figurerna, om jag undantager en delvis företagen renhuggning af ytan, ej för öfrigt varit utsatta för våld, synes det mig som om denna åverkan å »gummans» ansikte — och äfven å »barnets» — möjligen skulle haft till ändamål att i en tid, då sägnen om Finn och hans hustru var knuten till bilderna, söka utplåna resterna af manliga drag.

Fig. 8. Detalj från dopfunten i Gråmanstorps kyrka, Skåne.

Fotografi efter gipsafgjutning i Nordiska Museet.

Håret är å »Finn» och »gumman» temligen lika behandladt, dock med den skillnaden, att den förres faller ned öfver axlarna, under det den senares är betydligt kortare och knappast når ned till rockens halslinning; äfven detta tydande på att hon snarare föreställer en man än en kvinna. På »Finn»-pelarens kapital äro i det

Fig. 9. Detalj från dopfunten i Gråmans-
torps kyrka, Skåne.

Fotografi efter gipsafgjutning i Nordiska Museet.

ornamentala bladverket in-
flätade fyra människofigu-
rer. Af dessa är den ena
naken och bröstet ha en form
som tydligen visar, att de
tillhöra en kvinna. Denna
figur har långt, öfver ax-
larna framfallande hår. De
tre andra kapitalfigurerna
äro klädda i dräkter, lik-
nande de öfriga kryptbilder-
nas och ha kort hår. Äfven
»barnets» hår är kort och
tycks på hjässan vara täckt
af en mössa med tjockare
bräm, som öfver pannan
springer fram i en spets.

Af ofvanstående fram-
går, att såväl alla tre
kryptfigurerna som äfven
den om »gumman» på-
minnande bilden å Gråmans-
torpsfunten äro i hufvudsak
lika klädda. Och då tvenne

af dem såsom bärande skägg tydligen framställa män, är det väl
närmast troligt, att äfven de båda andra, »gumman» och »barnet»,
äro bilder af män. Man skulle eljest komma till den slutsatsen, att
vid tiden för kryptbildernas tillkomst män och kvinnor gingo lika
klädda. Detta har dock säkerligen ej varit fallet.

Några med kryptbilderna samtida, verkliga dräkter finnas ej bevarade, men flerstädes finnas sådana framställda i bildverk. För att ej gå utom Lunds stift finna vi å den bekanta dopfunten i Tryde kyrka, Skåne, äfven den från 1100-talet, ett viktigt jämförelse-material. Mannen, fig. 10, bär en dräkt motsvarande kryptbildernas, under det kvinnorna, fig. 11 och 12, äro klädda i fotsid kjortel och kort tröja eller öfverdel, *upphlutir*, samt ha håret nedhängande

Fig. 10. Mansfigur å dopfunten i Tryde kyrka, Skåne.

Efter teckning i Antikvariskt-topografiska arkivet i Stat. Hist. Museum.

Fig. 11. Kvinnofigur å dopfunten i Tryde kyrka, Skåne.

Ur H. Hildebrand, Från äldre tider.

i en fläta på ryggen. Somliga bära äfven en mantel utan ärm, *yfirhöfn*.

Kvinnodräkterna å Trydefuntens stämman synnerligen väl med hvad man ur litteraturen kan inhämta om den nordiska kvinnans dräkt vid hednatidens slut. Likaså öfverensstämman dräkterna å Trydefuntens mansfigur och å kryptbilderna med den under sago-tiden allmänt brukliga mansdräkten. Detta är ju också helt naturligt, då man vet, att de vid denna tid i Norden allmänt burna dräkterna, såväl för man som kvinna, bibehöllo sig i hufvudsak

oförändrade långt fram i medeltiden.¹ I allt fall finnes ingen som helst anledning antaga, att vid tiden för kryptbildernas tillkomst ett mod skulle förekommit i Lund, som ej öfverensstämde med det å andra orter i Norden såväl tidigare som samtidigt och senare brukliga och som suspenderade de för kvinnodräkten egendomliga särdragen: den fotsida kjorteln och det långa i flätor nedhängande eller uppsatta håret.

Fig. 12. Kvinnofigur å dopfunten i Tryde kyrka, Skåne. Ur H. Hildebrand. Från äldre tider.

Jag tror mig här hafva visat, att den hittills som kvinnlig ansedda bilden i Lunds domkyrkas krypta, så långt man af de för åskådaren synliga partierna kan döma, framställer en man.

Hvad »barnet» beträffar, bär äfven det mansdräkt, hvilket dock ej hindrar, att det kan framställa en ganska ung gosse. Som bekant är det ännu i dag bruk, att i de trakter, som bevarat de gamla folkdräkterna, barnen gå klädda i hufvudsak likt föräldrarna. Men blott och bart den relativa litenheten hos denna figur afgör ej med nödvändighet, att den föreställer ett barn. Disproportion mellan figurerna i den äldre medeltidens skulpturverk är alltför vanlig för att bilden ej äfven kan framställa en fullvuxen man. En blick på fig. 13 åskådliggör detta bättre än ord.

Om den mindre figuren verkligen skulle föreställa ett barn, måste detta i allt fall vara en — särskildt med hänsyn till dess dräkt och relativa storlek, hvaraf man väl skulle ha rätt att sluta till en ej alltför låg ålder — synnerligen vanartig pojke. Det är väl eljest ej så alldeles vanligt inom den bildande konsten, att, då en moder med sitt barn skall afbildas, barnet placeras, som här synes vara fallet, hängande med ett fast grepp kring en lock af moderns hår

¹ Jmfr H. Hildebrand: Sveriges Medeltid, d. I, sid. 161 ff.; d. II, sid. 273 ff.

Fig. 13. Tympanon i Forshems kyrka, Västergötland. 1100-talet.

Ur H. Hildebrand, Från äldre tider.

och med andra handen gripande under hennes ena arm, medan samtidigt någon ansträngning från modrens sida ej göres för att bära barnet. Alltså en synnerligen egendomlig ställning såväl för ett af sin moder buret barn som för en moder bärande sitt barn.

Då afsikten med föreliggande uppsats endast varit att återföra striden om kryptbilderna till en riktig utgångspunkt, afstår jag från hvarje försök till en tolkning af hvad de skola föreställa. När ej längre »kvinnan» för forskningen på villospår kan man väl hoppas, att en ej allt för aflägsen framtid skall lyfta mytens och de lösa gissningarnas slöja från de gåtfulla bilderna.